

ƏDƏBİYYATŞÜNASLIQ

UOT 82

“AX, NƏ GÖZƏL OLARDI, BU AY DANIŞSAYDI”
(ƏBDÜRRƏHİM BƏY HAQVERDİYEV)

N.Q.XƏLİLOV

Bakı Dövlət Universiteti
nizamixalilov@bsu.edu.az

Araşdırmalar sübut edir ki, səma cismləri ilə, ümumiyyətlə, yer və göylə əlaqədar əfsanə və rəvayətlər bütün xalqların şifahi və yazılı ədəbiyyatında mühüm yer tutur. Azərbaycanın görkəmli sənətkarları Nizami, Füzuli, C.Cabbarlı, S.Vurğun kimi böyük sənətkarlar əfsanə və rəvayətlərdən bəhrələnməklə orijinal əsərlər yaratmışlar.

Ə.Haqverdiyevin yaradıcılığında da bu cəhətdən maraqlı əsərlərə rast gəlirik. Onun “Pəri cadu”, “Xortdanın cəhənnəm məktublari” və s. əsərləri kimi “Ayın şahidliyi” hekayəsi də bu cəhətdən maraqlıdır.

Səma cismlərindən ən çox diqqəti cəlb edən və haqqında çoxlu söz inciləri yarananı Ay olmuşdur. Ayın üzündəki ləkə ilə bağlı müxtəlif əfsanə və rəvayətlər yaranmışdır və yazıçılar, şairlər də ondan bir vasitə kimi istifadə etmişlər. Ə.Haqverdiyev də bu xalq rəvayətlərindən bəhrələnmək yaşadığı dövrün, mühitin haqsızlıqlarını “Ayın şahidliyi” hekayəsində məharətlə tənqid etmişdir.

Açar sözlər: Haqverdiyev, Ay, şahidlik, əfsanə, rəvayət

Qədim insanlar təbiət hadisələrindən baş çıxara bilmədikləri üçün onlara müxtəlif mənə, məzmun vermiş və rəvayətlər uydurmuşdur. Bu rəvayət və əfsanələr şifahi və yazılı şəkillərdə dövrümüze qədər gəlib çıxmışdır. Araşdırmalar sübut edir ki, səma cisimləri ilə, ümumiyyətlə, yer və göylə əlaqədar əfsanə və rəvayətlər bütün xalqların şifahi və yazılı ədəbiyyatında mühüm yer tutur. O cümlədən Azərbaycanın görkəmli sənətkarları Nizami, Füzuli, M.F.Axundov, S.Vurğun kimi böyük sənətkarlar rəvayət və əfsanələrə müraciət edərək orijinal əsərlər yaratmışlar. Ə.Haqverdiyevin yaradıcılığında da bu cəhətdən “Xortdanın cəhənnəm məktublari”, “Pəri cadu” kimi maraqlı əsərlərə rast gəlirik. Bu cəhətdən onun “Ayın şahidliyi” hekayəsi daha xarakterikdir. Səma cismlərindən ən çox diqqəti cəlb edən və haqqında bir çox rəvayətlər və əfsanələr söylənilən Ay olmuşdur.

Ə.Haqverdiyev hekayəni yazarkən onun adını ilk dəfə “Qəmər in şahidliyi”

qoymuş və bu şəkildə də çap etdirmişdir. Lakin sonralar ədib “Qəmər” sözünün xalq danışığı üçün səciyyəvi olmadığını nəzərə alaraq onu “Ay” sözü ilə əvəz etmişdir. Çünki xalq arasında “ay batdı”, “ay doğdu” ifadələri daha çox işlədilir. Hətta xalq “Aydan arı, sudan duru” yaxud “Aydan arı, gündən duru” kimi ifadələr düzəldərək ayı, günəşi paklıq, təmizlik mənasında da işlətməmişlər. Maraqlıdır ki, belə ifadələrin işlədilməsinə biz ən qədim dastanlarımızdan olan “Kitabi-Dədə Qorqud”da da rast gəlirik. Dədə Qorqud Dəli Qarcara deyir: “Aydan arı, gündən görklü qız qardaşın Banıçıçəyi Bamsı Beyrəyə diləməyə gəlmişəm” [4, 53].

“Şəms-Qəmər”, “Tapdıq” kimi nağıllarımızda göstərilir ki, Ay anası Günəşin Tufan divə ərə getməsinə razı olmadığı üçün ana onu müxtəlif bəhanələrlə günahlandırır, üzünə bir şillə çəkir. O vaxtdan ayın üzündə qara ləkə qalır. M.Allahverdiyev isə qeyd edir ki, “Azərbaycanın şimalında xristian dininin qəbul edilməsindən əvvəl Ay məbədində əsatiri tamaşalar oynanılmış. Heç şübhəsiz ki, xalq arasında mövcud olan ay əfsanəsi də məhz bu məbəddə oynanılan mərasim tamaşasının qalığıdır” [1, 38].

S.Vurğunun “Ayn əfsanəsi” poemasında isə guya Ay Günəşin qızıdır. Bir gün Günəş xəmir qatırmış. Onun qızı Ay təştin ətrafında dəcəllik edən zaman anasının qoluna toxunur, anası acıqlanıb əli xəmirli onun üzünə bir şillə çəkir. Ay küsür. Anası onun könlünü almaq üçün yanına çağırır və üzündəki ləkəni gördükdə özünü günahlandırır peşiman olur. Lakin sonrakı peşimançılıq fayda vermir. O gündən Ayın üzündə ləkə qalır [6, 251-270].

P.Əfəndiyev isə Günəşlə Ayın bir-birini sevməsi və Ay üzündəki xalı sevgilisi Günəşə bağışladıqdan sonra yerində ləkə əmələ gəlməsini göstərir: “Sənin gözəlliyin o xalda idi, onu da qopardın, indi dünyanın ən gözəli mənəm. Günəşin bu sözü Ayı təəccübləndirir, onun üzünə tökülən qanı sifətindəcə donub qalır. Elə o vaxtdan Ayın üzündə ləkə qalır” [2, 201]. A.Nəbiyevin “Azərbaycan xalq ədəbiyyatı” kitabında da təxminən eyni fikir təkrarlanır [5, 301].

Əlbəttə, bunlar rəvayətdir. Lakin hər bir rəvayətin əsasında müəyyən real xalq təfəkkürü dayanır. Xalq öz fikrini, istək və arzusunu bildirdikdə, haqsızlığı, zülmü, zorakılığı, vəfasızlığı və bir sıra mənfilikləri tənqid etmək istədikdə məhz belə üsullardan istifadə etmişdir.

Ə.Haqverdiyev rəvayətdən tamam yeni, orijinal şəkildə istifadə etmişdir. O, bu xalq rəvayətlərindən bəhrələnərək ona ictimai-siyasi məna verərək yaşadığı dövrün, mühitin haqsızlıqlarını məharətlə ifşa etmişdir. Zəmanəsinin haqsızlıqlarını, despotizmini çox orijinal vasitələrlə tənqid edən ədib sözün həqiqi mənasında ölməz sənət abidəsi yaratmışdır.

Böyük ictimai-siyasi məsələləri yığcam şəkildə təsvir etmək, fikri eyhamlı, məcazlı vasitələrlə ifadə etmək qabiliyyəti onun ümumi yaradıcılığı, o cümlədən “Ayn şahidliyi” hekayəsi üçün xarakterikdir.

Burada ədib qırx il əvvəl olmuş bir əhvalatı nağıl edir. Gecənin birində Səlman adlı bir çərçinin yolu dərədən düşür. Dərənin ortasında silahlı bir şəxs onun qarşısını kəsir, malını, atını alır və özünü də öldürür. Ölüm ayağında

Səlman naəlac qalıb dağı, daşı, Ayı şahid çağıraraq deyir: “Ey dünyanı illərlə seyr edən Ay. Şahid ol ki, sənin gözünün qabağında bir fəqir əlsiz-ayaqsız sövdəgəri nahaq yerə öldürürlər... Ey dağlar, daşlar, göllər, axan sular, əsən yellər, burada sizdən sıvay bir kəs yoxdur, siz də şahid olun ki, bu yerdə dünya malından ötrü bir şəxsi öldürüb, onun yeddi balasını yetim qoydular” [3, 26].

“Ayın şahidliyi” yazılış tərzinə, məzmununa, ictimai mətləblərinə görə Ə.Haqqverdiyevin təsirli və maraqlı əsərlərindəndir. Yazıçı burada lirik, romantik üslubda real həqiqətləri, həyat faktlarını, xalqın əsrlərlə düşüncəsində iz salan hadisələri ustalıqla açıb göstərir. Hekayənin məzmunu ilə tanış olanda bəziləri düşünə bilər ki, burada heç də böyük mətləb yoxdur. Nə çoxdur Səlman kimi ağır, öz zəhməti ilə dolanan, bir çətin külfət saxlayan adamların ciblərini soyanlar, qanını içənlər. Nə çoxdur zülmət səltənətində baş kəsənlər, ev yıxanlar... Nə çoxdur Səlman kimilərinin tikəsini boğazından çəkib çıxaranlar, var-yoxunu əlindən alanlar, açlığa, dilənçiliyə, səfalətə şərait yaradanlar. Belə hadisələr bir deyil, beş deyil, yüzlərlədir. Bəs nə üçün bu əhvalat Ə.Haqqverdiyevə lazım olmuşdur? Səlman balalarını öz zəhməti ilə dolandırır. Səlman kimiləri XX əsrin ilk onilliyində Azərbaycan kəndi üçün tipikdir, səciyyəvidir. O qədər belələrinin haqqı tapdalanıb, qanı yerdə qalıb ki, bu da onlardan biridir.

Hekayənin sonunda belə bir məntiqi nəticə çıxır ki, “Nahaq qan yerdə qalmır”. Bu, xalqın sözüdür, xalq ifadəsidir. Ə.Haqqverdiyev bu təfəkkürə uyğun olaraq hekayəni belə də bitirir. Lakin burada mətləb daha dərinidir. Düzdür, finalda biz görürük ki, Səlmanı öldürən quldur onun qardaşı Süleyman tərəfindən cəzasına çatır. Ancaq doğrudanmı qanunsuzluğun hökm sürdüyü cəmiyyətlərdə ədalət belə bərpa olunur, nahaq qan yerdə qalmır? Əlbəttə yox. Nahaq qanlar çox vaxt yerdə qalır, onlar itir, batır...

C.Cabbarlının da ilk dramları “Solğun çiçəklər”, “Vəfalı Səriyyə”, yaxud “Göz yaşı içində gülüş” və b. əsərlərində də bu motiv əsas götürülmüşdür ki, haqsızlıq göstərənlər öz cəzalarına çatırlar. Lakin hekayədə bizə görə ən mənalısı Ayın şahidliyidir. Həyat yaranandan günəş də var, ay da var, dağ, daş da var, insan da var və s. Ay yerin müsibətlərinin hamısını yüksəkdən seyr edir. Ə.Haqqverdiyev Ayı fərdiləşdirir, rəmzləşdirir, onu tarixin yaşına, yaddaşına və şahidinə çevirir. Onun gözü qarşısında baş verən müsibət və faciələri sıralamaqla bütün haqsızlıq dünyasını ittiham edir. Burada ədib məkan məhdudluğunu genişləndirərək təkcə Azərbaycan ərazisini deyil, bütün müsəlman aləmini nəzərdə tutur. Ə.Haqqverdiyev Ayı bir etibarlı, uzunömürlü, yüksəkdə dayanan qərəzsiz varlıq kimi şahid çəkir və hekayənin fəlsəfi qayəsini xalq təfəkkürünün süzgecindən keçirərək ümumiləşdirir. Ay burada təkcə Səlmanın faciəsinin şahidi yox, Adəm və Həvvadan başlayaraq bütün dünyada baş verən müsibətlərin, qırğınların, fəlakətlərin də canlı şahidinə çevrilir...

Ədib ayın üzündəki ləkəni hadisələrlə əlaqələndirib mənalandırır. Ay deyir: “Doğrudur, mən dünyanın xilqətindən yerin ətrafında dolanıram. Mən həzrət Adəmin Həvva ilə bərabər behiştədən ixrac olunmaqlarını görmüşəm, mən həzrət Musanın Turda minacatlarını eşitmişəm, mən həzrət Yusifin quyu

dibində üstünə işiq salmışam və həzrət Yaqubun gecələr naləsini və “oğul vay” sədasını eşitmişəm. Mənim şəfəqim Misir fironlarının, Roma qeyserlərinin, turan və türk xalqlarının qəslərinə düşübdür. Mən islamın tərəqqi və tənəzzülünün şahidi olmuşam... İslamın yolunda mən neçə davalar, neçə cahadlar görmüşəm, odur ki, müsəlmanlar məni özlərinə bir əlaməti-məxsusə ittixaz etmişlər. Amma indi bu millətin əhvalına nəzər etdikdə deyirəm ki, lal olub danışmamaq məsləhətdir. Mənim üzümdə siz bir qara görüb onu ləkə hesab edirsiniz. Xeyr, o, qara ləkə deyil, bəlkə mənim ahımın tüstüsüdür ki, əqvami-islamiyyənin hər cəhətdən cəmi millətdən geri qalmağını görüb ciyərimdən çıxardıram” [3, 28].

Ay obrazının dilindən söylənən bu monoloqda türk və islam dünyasının düçar olduğu fəlakətlər, faciələr, gerilik və nadanlıq əksini tapıbdır. Təkcə həyatda, sosial mühitdə deyil, təfəkkür və düşüncə tərzindəki regressiv hal vətənpərvər və millətsevər müəllifin sinəsindən qopan aha, ciyərindən qalxan tüstüyə çevrilib asimana – Aya bülənd olur...

Göründüyü kimi, Ə.Haqqverdiyev xalqın təfəkküründə formalaşmış bir sıra rəvayətləri və olmuş hadisələri yada salır və öz fikirlərini inandırmaq üçün elə bil ki, Ayın dili ilə onları da şahid çəkir.

Çox yığcam yazılmış hekayə belə bir cümlə ilə bitir: “Ax, nə gözəl olardı, bu ay danışsaydı!”.

Belə bir finalın özü də oxucuya düşünmək üçün geniş imkanlar verir. Təkcə böyük hadisələrin şahidi olan Ay deyil, Günəş də, dağlar da, daşlar da, dərələr də danışsaydılar nə qədər böyük həqiqətlər meydana çıxardı. Amma Ə.Haqqverdiyev məhz Ayı bədii bir ifadə vasitəsi kimi seçmişdir. Çünki yuxarıda gördüyümüz kimi xalq həyatı ilə bağlı rəvayətlər ən çox ayla bağlı olmuşdur. Ay danışsaydı yəqin ki, mənfur erməni məkirliyindən də çox mətləbləri açıb tökərdi... Günahkarın haqlı, günahsızın haqsız çıxarılmasına etiraz edərdi...

Hekayənin əvvəlində dahi Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasından bir beyt epiqraf gətirilmişdir:

“Ey gahi qədim kimi xəmidə,

Gahi pür olan misali-didə”.

Burada insanla Ay müqayisə edilir. Ayın dilindən verilmiş bu beytdə göstərilir ki, gah mənim boy-buxunum kimi əyri olursan, gah da göz bəbəyim kimi bütövləşirsən, dolursan. Məlumdur ki, insan yaşlaşanda, qocalanda boy-buxunu əyilir, beli bükülür, lakin çox şeylərin şahidi olur. Məhəmməd Füzuli də bu beytdə Ayı qədimliyi və müsibətlərlə dolu olan bir sıra əhvalatların şahidi kimi göstərir. Epiqrafda oxucunun qəmli, kədərli bir hadisə ilə tanış olacağına müəyyən işarə vurulur. Bu epiqraf hekayənin ideyası ilə həmahəng səslənir, həm də ədəbiyyatımızda Ay obrazının işlənməsinin qədimliyini bildirən informasiyaya çevrilir.

Xalq yaradıcılığı sənətkara həm bir-birinə bənzəməyən müxtəlif ideyalar, obrazlar silsiləsi verirdi, həm də böyük ictimai-siyasi fikirləri əks etdirmək

üçün zəngin və bənzərsiz ifadə etmək imkanları da açırdı.

İndi isə yuxarıda adı çəkilən və informasiya xəttinə çevrilən rəvayətlərin bir neçəsinə qısa da olsa nəzər salmaq yerinə düşərdi və onu da qeyd edək ki, bu rəvayətlər əslində dini kitablarda da əksini tapıbdir. Hekayədə “mən həzrət Adəmin Həvva ilə bərabər behiştədən ixrac olunmaqlarını görmüşəm” cümləsinə diqqət edək. Rəvayətə görə Allah Adəmlə Həvvanı yaradanda onları cənnətə salır və tapşır ki, nə istəsəniz yeyin, için, ancaq təkə buğda ağacına toxunmayın. Adəmlə Həvva söz verirlər ki, toxunmayacaqlar. Lakin bir müddətdən sonra Həvva iki ayağın bir başmağa dirəyir ki, gərək buğdadan dərib yeyəm, əgər yeməsəm öləcəm. Çarəsiz qalan Adəm razı olur. Həvva buğdadan dərib yeyir. Guya o vaxtdan Allah Adəmlə Həvvanı cənnətdən xaric edir. Xalq arasında çox yayılmış “Buğda yeyib cənnətdən çıxıb” atalar sözü də bu rəvayətdən yaranıb. Ə.Haqqverdiyev bu rəvayət haqqında “Kimdir müqəssir” vödevelində də danışır.

Yaxud “Mən həzrət Yusifin quyu dibində üstünə işıq salmışam və həzrət Yaqubun gecələr naləsini və “oğul vay” sədasını eşitmişəm” deməklə yazıçı “Yusif və Züleyxa” əfsanəsini yada salır. Rəvayətə görə Yusifi öz paxıl qardaşları quyuya salır və gedib ataları Yəquba Yusifin ölüm xəbərini verirlər. Yəqubun gecə-gündüz ağlamaqdan gözləri kor olur, başına bir sıra müsibətlər gəlir... Yusifi iki dəfə quyuya atırlar. Birincisində qardaşları, ikincisində isə Misir şahı tərəfindən. Lakin Yusif özünün ağı, fərasəti, iradəsi nəticəsində hər dəfə düşdüyü vəziyyətdən çıxış yolu tapmışdır və s. və i.a.

Yazıçı kiçik bir detalla, işarə ilə nə qədər bu kimi ibrətamiz tarixi hadisələrə işarə etmiş, onları bir daha xatırlatmışdır.

Belə nümunələrin sayını istənilən qədər artırmaq da mümkündür. Belə ki, Ə.Haqqverdiyev yaradıcılığında az sözlə, yeganə bir ifadə ilə böyük hadisələri xatırlatmaqla da diqqəti cəlb edir.

Ə.Haqqverdiyevin yaradıcılığında nağıl və dastanlarımızdan gəlmə bədii təsvir vasitələri də güclüdür. O, ən kiçik təsvirdə belə, böyük mənə yaratmağı bacarır. Ə.Haqqverdiyev xalq dilini gözəl bilir, o dövrki mətbuatın zərərli təsir və meyillərinə baxmayaraq, öz əsərlərini geniş xalq kütləsinin dilindən süzülüb gələn söz və ifadələr, ana dilinin zəngin imkanları əsasında yaradırdı... Bu cəhətdən “Aydın şahidliyi” hekayəsi də xarakterikdir: “Düzlərdə əkilmiş taxıl nəsimin qabağında o yan-bu yana yatıb dərya tək mövclənirdi və dolu sünbüllər məzlum-məzlum başlarını aşağı salıb, qətlinə fərman vermiş müqəssirlər tək cəlladları olan biçinçilərə müntəzir idilər. Tək-tək boş sünbüllər başlarını yuxarı qalxızıb qürurla sairələrinə baxırdılar. Amma səhv edirdilər; onlar da cəlladlar əlindən qurtara bilməyəcəkdilər. Ancaq dolu baş boş başdan artıq kəsiləcəkdir... Kənd yatmışdı. Nə xoruzlardan, nə itlərdən və nə sair heyvandan səs çıxmırdı. Qəflətən kəndin ayağında bir xoruz banladı. O saat fikrimə gəldi ki, yəqin sabah bu xoruzun bivaxt banladığına görə başı cəllad əlində gedəcək: əlbəttə bir yerdə ki, camaat hamısı yuxuya məşğuldur, küy qalxızıb səs salanın başı gərək kəsilsin!” [3, 24-25].

Bu parçada xalq həyatı, xalq ruhu ilə bağlı elə ifadələr, sözlər seçilmişdir ki, onların arasında gizlənən dərin ictimai-siyasi mənəni görmək o qədər də

çətin deyildir. Yəni bu dövrdə ayıq, dolu fikirli başlar daha tez kəsilir, düz danışan dillər susdurulur... Xalq arasında adətən deyirlər ki, “Ağac bar verəndə başını aşağı tikər”.

Həqiqətən də dövrün ağıllı, müdrik adamları haqsızlıq dünyasında bəzən yırtıcı, qaniçən cəlladlar qarşısında “dolu sünbüllər” məzlum və müqəssir kimi dayanmamışlarmı? Ağılsızlar, beyinsiz, zəmanəyə uyğunlaşan yaltaq adamlar “boş sünbüllər kimi başlarını yuxarı qalxızib” xalqın dediyi kimi “südsüz inək tək ucadan böyürək” qürrələnməmişlərimi? “Qətlinə fərman verilmiş müqəssirlər” xalqın ən yaxşı oğulları deyildirmi? Azadlıq üçün çarpışanların başını cəlladlar biçib tökmürdülərmi? Doğrudan da dolu və ağıllı başlar daha artıq məhv olurdular. Səhərin açılmasını xəbər verən, xalqı gələcəyə səsləyən neçə-neçə xalq oğullarının, inqilabçıların başları xoruz kimi “bivəxt banladığına görə başı cəllad əlində” kəsilib atılırdı. “Küy qalxızib, səs salanın gərək başı kəsilsin” kimi ifadələrlə camaatı oyadan M.Ə.Sabir və C.Məmmədquluzadələr, N.Nərimanov və Ü.Hacıbəyovlar cəlladlarla qarşılaşmamışlarmı? “Əlbəttə, bir yerdə ki, camaat hamısı yuxuya məşğuldur, küy qalxızib səs salanın başı gərək kəsilsin” deyən ədib böyük hünər və sənətkarlıqla dövrün, irticanın, zəmanənin amansızlığını təbiət təsvirləri fonunda çox sərrast və dəqiq vermiş, həm də xalq ifadələrilə, xalqın məişəti və psixologiyası ilə vəhdətdə dərin və böyük ictimai-siyasi məzmun əks etdirmişdir. XX əsrin 30-cu illərində nə qədər “dolu sünbüllər” kəsildi, xalqın önündə gedən neçə-neçə oğullarımız məhv edildi... Ə.Haqqverdiyev bir az da yaşasaydı çox güman ki o qurbanlardan biri də yazıçının özü olacağıdı... Akademik Ziya Bünyadov, Afiyəddin Cəlilov və yüzlərcə Vətən oğulları “dolu sünbüllər” kimi məhv edildi...

ƏDƏBİYYAT

1. Allahverdiyev M. Azərbaycan xalq teatrı tarixi. Bakı: Maarif, 1978
2. Əfəndiyev P. Azərbaycan Şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı: Elm və təhsil, 2012
3. Haqqverdiyev Ə. Seçilmiş əsərləri. c.2. Bakı: Azərnəşr, 1971
4. Kitabı-Dədə Qorqud. Bakı: Gənclik, 1978
5. Nəbiyev A. Azərbaycan xalq ədəbiyyatı. Bakı: Apastrof, 2014
6. Səməd Vurğun. Seçilmiş əsərləri. c.3. Bakı, 1961

**“АХ, БЫЛО БЫ ТАК ЗДОРОВО, ЕСЛИ БЫ ЭТА ЛУНА ГОВОРИЛА”
(А.АХВЕРДИЕВ)**

Н.Г.ХАЛИЛОВ

РЕЗЮМЕ

Недавние исследования доказали, что легенды и мифы, связанные с небесными объектами, вообще землей и небом, занимают значительное место во всех странах устной и письменной литературы. Видные мыслители Азербайджана, такие как Низами, Физули, Дж.Джаббарлы, С.Вургун, создали оригинальные литературные произведения, воспользовавшись этими историями и легендами.

Мы сталкиваемся с интересными художественными работами, связанными с одним и

тем же вопросом в литературной деятельности А.Ахвердиева. Как и его “Волшебница Пери” (Pari Cadu), “Письма из ада” (“Xortdanin cehennem mektublari”) и т. д. история “Свидетельство Луны” (“Ayin Sahidliyi”) также вызывает любопытство в этом аспекте. Луна была самой привлекательной и сложной среди всех астрономических объектов, о которых были созданы прекрасные жемчужные истории. Существует множество легенд и слухов, которые были рассказаны о месте на Луне, и писатели и поэты использовали его также для различных целей.

Воспользовавшись этими народными сказками, А.Ахвердиев пронизательно критиковал несправедливость своего времени и среды в рассказе «Свидетельство Луны».

Ключевые слова: Ахвердиев, луна, легенды и мифы, свидетельство

“AH, IT WOULD BE SO GREAT IF THAT MOON SPOKE” (A.HAGVERDIYEV)

N.Q.XALILOV

SUMMARY

Recent researches have proven that, legends and rumors which are related to celestial objects, in general earth and sky have got considerable place in all nations oral and written literature. Prominent thinkers of Azerbaijan such as Nizami, Fuzuli, J.Jabbarli, S.Vurgun created original literary pieces by taking advantage of these stories and legends.

We encounter interesting art works in relations to the same matter in A.Hagverdiyev’s lifetime literary activities. Like his “Nymph Magic” (Pari Cadu), “Vampire’s hell letters” (“Xortdanin cehennem mektublari”) etc. pieces “Testimony of the Moon” (“Ayin Sahidliyi”) story induces curiosity from this aspect. The Moon has been most attractive and sophisticated among the entire astronomical objects about which beautiful pearl stories have been created. There are plenty of legends and rumors which were narrated the spot on the Moon, and writers and poets employed it for different purposes as well.

By taking advantage of these folk tales, A.Hagverdiyev insightfully criticized injustice of his time and environment in his “Testimony of the Moon” story.

Keywords: Hagverdiyev, Moon, legend, testimony, legends and rumors